

We Lwowie, dnia 15. października 1908

Sprawozdanie

Komisji gminnej o petycyi Reprezentacyi miejskiej Uście solne powiat Bochnia o poddanie jej pod ustawę z 3. lipca 1896 Nr. 51.

Dz. u. kr.

Wysoki Sejmie!

Uście solne zostało założone, jak to jest powszechnie wiadomo i jak w szczególności (oprócz książki D-ra Zofii Daszyńskiej-Golińskiej p. t. Uście solne, Kraków, Nakładem Akademii umiejętności 1906), stwierdza pismo Dyrekcyi krajowego archiwum Akt grodzkich i ziemskich w Krakowie z dnia 29. września 1908 L. 132, jako miasto na prawie niemieckiem przez króla Kazimierza Wielkiego w r. 1360. Przywilej lokacyjny wydrukował Piekosiński w III. tomie kodeksu dyplomatycznego Małopolski str. 39-40. W przywileju tym nazywa król Kazimierz Wielki Uście »nostra civitas«. Przywilej powyższy potwierdziło i transumowało (przepisało) dziewięciu królów polskich (Stefan Batory, Zygmunt III., Władysław IV., Jan Kazimierz, Michał, Jan III, August II., August III. i Stanisław August); z tych dyplomatów przechowało miasto do czasów obecnych i oddało w depozyt Archiwum krajowemu trzy, tj. Władysława IV. z r. 1633, Augusta III. z r. 1744. i Stanisława Augusta z r. 1766; we wszystkich potwierdzeniach uroczystych (tak przechowanych w oryginałach jak w transsumptach) Uście nazywają królowie »oppidum nostrum«.

Oprócz przywilejów przechowało się do obecnych czasów 6 ksiąg ławniczo radzieckich Uścia z czasów 1688-1781 (również w depozycie Archiwum krajowego). Księgi te stwierdzają, że Uście zawsze w tych czasach nosiło tytuł miasta lub miasteczka i że posiadało obok ławy (sądu ławniczego) także radę miejską, która historycznie należy do istotnych cech odróżniających miasta od wsi. Nadto Uście oddało w depozyt archiwalny 2 spore fascykuly aktów papierowych z czasów 1523-1822 przeważnie odnoszących się do spraw granicznych tego miasta. We wszystkich tych aktach Uście zwie się miastem, oppidum, die Stadt, a mieszkańcy jego mieszczanami się nazywają (oppidani). Dla przykładu przytoczyć można, że Zygmunt I., potwierdzając najstarszy akt graniczny w r. 1523, nazywa Uście »oppidum nostrum«. Podobnie wyraża się szereg aktów z czasów austriackich: akt komornika granicznego z 28. sierpnia 1791 (oppidum,

oppidani); dekret sądu szlacheckiego (Consilium caes. reg. Fori nobilium) w Tarnowie z 22. lipca 1795 (communitas civitatis Uście solne); dekret tegoż sądu z 12. marca 1805 (oppidum, oppidani); niemiecki protokół graniczny z 21. lipca 1811 spisany przez komisarza delegowanego przez Urząd cyrkularny w Bochni, w którym Uście wielokrotnie nazwane jest »die königliche Stadt«.

Powyższe oryginalne dyplomaty, księgi i akty stwierdzają z całą stanowczością, że Uście solne było od XIV. aż do pierwszej połowy XIX. wieku (a więc nie tylko za czasów polskich, ale i za rządów austriackich) miastem i za takie przez władze było uważane.

Bardzo charakterystyczne są fazy, przez które przechodził ustrój miejski w Uściu solnem za czasów austriackich.

Po r. 1773 mieszczanie obierają wprawdzie po dawnemu urząd, ale od czasu wprowadzenia innego systemu jurysdykcji, urząd ten uprawniony był jedynie do zarządu miejskim majątkiem. Zamiast sądenia i karania przysługuje mu jeszcze prawo łagodzenia sporu i pośredniczenia między stronami, (Schlichtung) oraz nadzór nad wykonaniem przepisów policyjnych. Sądownictwo sporne i władza polityczna przechozi do Bochni, Uście bowiem należy do cyrkułu (powiatu) bocheńskiego. Zamiast starosty z Niedar właściwym reprezentantem władzy monarszej staje się ustanowiony w Bochni starosta obwodowy.

Stosunki faktyczne przeobrażają się przeciw powolniej niż prawne. Pomimo, iż autonomia miejska stała się fikcją, mieszczanie znów od 1806 do 1817 r. według prawa magdeburskiego, a zatem po dawnemu, obierają wójta, burmistrzów, czyli rajców i ławników. Właściciele Niedar Kriegshaberowie, wykonywują nad mieszkańcami sądownictwo. Dopiero kiedy w 1817 r. Niedary otrzymały nowych właścicieli Krzczewerów, porządek ten się zmienia.

Uście noszące znów tytuł starostwa (unter dem Titel einer Uście Solner Starostei bestanden) traci w 1819 r. dawny ustrój. Na miejsce dawnego urzędu przychodzi nowy, także wychodzący z wyborów, ale z władzą uszczuploną i płatny.

Zupełne uznanie samorządu przynosi Uściu jak każdej gminie Galicyi ustawa gminna z 12. sierpnia 1866 Dz. u. kr. Nr. 19. Podczas gdy jednak inne gminy miejskie za czasów autonomicznych umiały uzyskać korzystne dla siebie przepisy ustawodawcze, Uście solne nie zostało zaliczone ani do 30 miast, dla których została wydana ustawa z 13. marca 1889 r. D. u. kr. Nr. 24., ani do 131 miast i miasteczek podlegających ustawie z 3. lipca 1896, D. u. k. Nr. 51. W ten sposób zatrzymano dla miasta o tak świetnej za polskich czasów przeszłości, taki sam ustrój, jakim się rządzą gminy wiejskie, jakkolwiek poddano ustawie gminnej z r. 1896 wiele miast i miasteczek stojących tak pod względem liczby mieszkańców, jak pod względem zamożności i kultury znacznie niżej od Uścia.

Należy tu zwrócić uwagę na jedną rzecz zasadniczą.

Uchwała Rady miejskiej w Uściu solnem z 23. sierpnia 1908, przytoczona na końcu niniejszej petycji, brzmi: »Wysoki Sejm raczy napowrót przyjąć do rządu miast Uście solne«. Rubrum opiewa: »Reprezentacya miejska w Uściu solnem wnosi petycję o przywrócenie praw miastu Uście solne«.

Zachodzi tu ważne nieporozumienie.

Co innego jest przyznanie pewnej gminie charakteru miasta, a co innego podanie tej gminy pod ustawę gminną dla większych miast z r. 1889 lub ustawie z r. 1896 dla miast nieobjętych ustawą z r. 1889 i dla znaczniejszych gmin. Przyznanie pewnej gminie charakteru miasta lub miasteczka, może bowiem obecnie nastąpić 1-o albo

aktem władzy rządowej, zatwierdzającym ten danej gminie na podstawie dawniejszych przywilejów przysługujący charakter; 2-o albo Najwyższem postanowieniem cesarza (tak się stało z Bolechowem, Brzeżanami, Doliną, Gorlicami i t. d.) W obu wypadkach kompetencya Sejmu zatem nie jest uzasadnioną. Natomiast zaliczenie pewnej gminy do kategorii gmin rządzących się ustawą gminną z r. 1889 lub z r. 1896 należy na podstawie ustawy zasadniczej z 21. grudnia 1867 L. 141. D. p. p. do zakresu działania Sejmu

Należy z osobna rozpatrzyć te dwie sprawy, ponieważ niejedna gmina pójdzie za przykładem Uścia i analogiczne żądania postawi.

Pytanie, czy pewną gminę należy uważać za miasto lub miasteczko, albo nie, bywa nie tylko w praktyce życia, ale nawet w tych urzędowych aktach, które tę sprawę tylko incydentalnie traktują, mylnie rozstrzygnięte. Tak np. spis ludności z r. 1857 zaliczał w Galicyi 95 gmin do rzędu miast, a 234 do rzędu miasteczek. Spis ludności z r. 1869 wykazywał już tylko 83 miast i 230 miasteczek; oba spisy zaś nie dochodziły wcale prawnej podstawy przyznania gminom charakteru miasta lub miasteczka. Także niektóre ustawy krajowe (np. ustawa szkolna z 6. lipca 1899 Nr. 85. D. u. k.) używają słów »miasto« i »miasteczko« *promiscue*.

Podstawą owego prawnego charakteru jest według obecnego ustawodawstwa zatwierdzony przez cesarza Józefa II. dekret kancelaryi nadwornej z 14. listopada 1785 L. 2410, zawierający t. zw. klasyfikację gmin, lub też wspomniany powyżej akt władzy rządowej lub Najwyższe postanowienie w każdym poszczególnym przypadku. Wykaz klasyfikacji z r. 1785 nie obejmuje jednak gmin położonych w powiatach krakowskim i chrzanowskim, ponieważ powiaty te wówczas nie należały do Galicyi; nie podaje też miast i miasteczek dawnego obwodu bocheńskiego, a następnie rzeszowskiego, ponieważ według odezwy Namiestnictwa z 30. października 1875 L. 51.976 Wydziałowi krajowemu przesłanej, nie zdołano odszukać wykazu z tych dwóch obwodów, które obejmowały dzisiejsze powiaty: Bochnia, Brzesko, Łańcut, Nisko, Rzeszów, Tarnobrzeg i Wieliczkę. Co do gmin w tych powiatach położonych, Namiestnictwo nie trzymało się więc klasyfikacji z r. 1785, ale na podstawie innych urzędowych dochodzeń zaliczyło poszczególne gminy do rzędu miast lub miasteczek. W ten sposób zostały w powiecie bocheńskim prawnie uznane za miasteczka gminy Lipnica murowana, Niepołomice, Uście solne i Wiśnicz nowy, a za miasto gmina Bochnia.

W czwartym roczniku »Wiadomości statystycznych« o stosunkach krajowych zamieścił też prof. Pilat w pracy p. t. »Statystyka gmin i obszarów dworskich w Galicyi« gminę Uście solne w wykazie »gmin obecnie w Galicyi za miasta lub miasteczka prawnie uznanych« jako miasteczko, a na wykaz ten jako urzędowy powołuje się odezwa Wydziału krajowego do Namiestnictwa z 6. grudnia 1906 L. 118.283 i 120.514 przy sposobności przeprowadzonej między temi władzami korespondencyi w przedmiocie zamierzonego wówczas przez centralną komisję statystyczną wydania leksykonu gmin, która to sprawa następnie zaniechaną została.

Z powyższego przedstawienia widoczna, że istnieje w Galicyi bardzo wiele gmin prawnie za miasteczka uznanych, a nie objętych ustawą gminną z r. 1896; do nich należy także Uście solne, które jest wobec prawa publicznego austriackiego miasteczkiem, a nie wsią; jeżeli pragnie zostać nie »miasteczkiem«, ale »miastem«, to żądanie takie byłoby ze względu na jego historyczną przeszłość zrozumiałe, nie należałoby jednak do zakresu działania Sejmu. Należy jednak zauważyć, że podczas gdy w prawie średniowiecznym pojęcie miasta oznaczało dopuszczenie do całego szeregu swobód i przywilejów, w dzisiejszym prawie przyznanie pewnej gminie charakteru miasta samo przez się — w zasadzie przynajmniej — żadnych nowych uprawnień nie nadaje, chyba, że gmina

ta osobną ustawą zostanie zaliczona do rzędu takich miast, do jakich szczególne ustawy, niżej przytoczone, się odnoszą.

Skoro więc Uście solne miasteczkiem prawnie i faktycznie jest, to powołaną uchwałę Rady miejskiej i niniejszą petycję można tylko w ten sposób rozumieć, że Uście solne pragnie być zaliczone do tych miast nieobjętych ustawą z 13. marca 1889 Dz. u. kr. Nr. 24 i do tych znaczniejszych gmin, do których się stosuje ustawa gminna z 3. lipca 1896 Nr. 51. Dz. u. kr.

Należy więc szczegółowo zbadać, jakie skutki wyniknęłyby z poddania Uścia pod tę ustawę i rozważyć, czy to poddanie nie będzie dla jego materialnego rozwoju szkodliwe, ani nie stanie w sprzeczności z interesem publicznym.

Pod tym względem na podstawie obowiązującego prawodawstwa zaznaczyć należy, że między ustawami gminnymi z r. 1866, 1889 i 1896 niema zasadniczych różnic; zakres działania gmin podlegających ustawom z r. 1866 i 1896 jest jeden i ten sam, tylko ostatnia ustawa więcej specjalizuje zakres działania Rady i Zwierzchności gminnej i stawia większe wymagania co do sposobu administracji majątku i prowadzenia spraw gminnych. Administracja ta wymaga, jako uciążliwsza i kosztowniejsza, bardziej inteligentnych sił, a tem samem specjalnych kwalifikacyj od urzędników gminnych, które to kwalifikacje określają rozporządzenia Wydziału krajowego z dnia 20. maja 1898 Nr. 88 D. u. k. i z 4. marca 1899 Nr. 34. D. u. k.

Z poddania pod ustawę gminną z r. 1896 nie wynika również obowiązek stosowania się do ustawy budowlanej z 4. kwietnia 1889 D. u. k. Nr. 31. i o policyi ogniowej z 10. lutego 1891 D. u. k. N. 18; nie da się jednak zaprzeczyć, że owa ustawa gminna stwarza warunki, ułatwiające w wysokim stopniu należyte wykonanie tych dosyć surowych ustaw, które przy oględnem stosowaniu mogą podnieść daną miejscowość pod względem bezpieczeństwa ogniowego i sanitarnym, a równocześnie zapewnić miastu korzystniejszy wygląd zewnętrzny.

Ustawa drogowa z 5 lipca 1897 Dz. u. kr. Nr. 43. nie zawiera odrębnych postanowień dla gmin objętych ustawą dla 131 miast i miasteczek wydaną.

Ustawodawstwo w innych sprawach (jakoto co do czuwania nad bezpieczeństwem osób i ich mienia, co do policyi polowej, co do dozoru policyjnego nad przedmiotami żywności, nad targami, nad miarą i wagą, co do policyi sanitarnej, co do wykonywania przepisów o czeladzi służebnej, co do policyjnego dozoru nad obyczajnością publiczną, wreszcie co do zaopatrzenia ubogich) obowiązuje wszystkie gminy bez wyjątku i nie zawiera specjalnych postanowień dla gmin objętych ustawą z r. 1896.

Co do sprawy budowy i utrzymania szkół ludowych podnieść należy, że zakładanie szkół typu miejskiego w myśl obowiązującego ustawodawstwa pociąga za sobą zwiększenie kosztów budowy i utrzymania tych szkół.

Tak samo w myśl ustawy z 6. lipca 1899 Dz. u. kr. Nr. 85 roczne płace nauczycieli szkół ludowych pospolitych w miastach zorganizowanych na podstawie ustawy z r. 1896 należą do trzeciej klasy, a więc są wyższe niż w gminach wiejskich.

Wobec tych postanowień prawnych, zastanowić się trzeba nad pytaniem, czy gmina Uście solne podoła wymienionym powyżej zwiększonym obowiązkom i ciężarom. Miasteczko to posiada dzisiaj 1.500 mieszkańców; tak wydatków jak i dochodów ma według budżetu za r. 1908 7.297 kor., z czego 4.803 kor. wypada na dochód z dzierżawy gruntów, 1.600 kor. na dzierżawę targowego i rzeźni, a 420 kor. na dochód z dodatków konsumcyjnych od mięsa i wina. Gmina jest zatem w stanie bez zbytniego przeciążenia ponosić podwyższenie ciężarów płynące z poddania jej pod ustawę z r. 1896.

To pewna także, że zaliczenie Uścia do kategorii miast rządzących się tą ustawą stworzyłoby podstawy dla jego rozwoju, a przy odpowiednich warunkach, zwłaszcza przy zapewnieniu komunikacji kolejowej, dałoby miastu możliwość powrotu do dawnej świetności. Miasto to w uchwale Rady gminnej z 23. sierpnia 1908, postanawiającej wnieść niniejszą petycję do Sejmu, zaznaczyło, że czuje się na siłach i pragnie ponosić zwiększone przez poddanie go pod ustawę z r. 1896 ciężary publiczne, a Wydział powiatowy bocheński uchwałą z 8. października 1908 l. 5.172 petycję tę usilnie poparł. Gdy jednak sprawa ta, jak to wyżej podniesiono, pociągnie za sobą także wyższe datki kraju na rzecz utrzymania nauczycieli ludowych, Komisya gminna uznaje, że musi ona być dokładnie rozpatrzoną przez Wydział krajowy i dlatego zaznaczając całą swoją życzliwość dla sprawy niniejszą petycją objętej, wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby petycję reprezentacji gminnej w Uściu solnem o zaliczenie tej gminy do rzędu miast podlegających ustawie z 3. lipca 1896 Dz. u. kr. Nr. 51. zbadał i na najbliższej sesji Wysokiemu Sejmowi sprawozdanie przedłożył.

Przewodniczący :

Bojko.

Sprawozdawca :

Górski.

